

ego

DEZE MAAND

H. Lips: Invloed dienstplichtige militairen. Pag. 4 en 5
Bob van Opzeeland: Gesprek met Jaap Emmer. Pag. 12 en 13
Jan Haasbroek: Schokken, kwetsen en satire. Pag. 14 en 15

Na de bevrijding

Schoon en stralend is, gelijk toen, het voorjaar,
Koud des morgens, maar als de dagen verder
Opengaan, is de eeuwige lucht een wonder
Voor de geredden.

In 't doorzichtig waas over al de brake
Landen ploegen weder de trage paarden
Als altijd, wijl nog de nabije verten
Dreunen van oorlog.

Dit beleefd te hebben, dit heellijfs uit te
Mogen spreken, ieder ontwaken weer te
Weten: heen is, en nu voorgoed, de welhaast
Duldloze knechtschap -

Waard is het, vijf jaren gesmacht te hebben,
Nu opstandig, dan weer gelaten, en niet
Eén van de ongeborenen zal de vrijheid
Ooit zo beseffen.

J. C. Bloem
(Overgenomen uit:
Verzamelde Gedichten
Uitg. Polak en Van Gennep,
Amsterdam.)

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

*No. 5, mei 1969-
8ste jaargang*

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 - 2878*

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*'Hé, pas op je woorden jij,' schijnt
de kleine baas te zeggen. Leonard
Freed zag dit tafereeltje voor zijn
camera gebeuren en schoot het on-
middellijk.*

Oud-international Theo Terlingen: 'Hockey is gewoon gevaarlijk'

'Al die publikaties na de tragische dood van John Nefkens hebben me toch wel verbaasd. Opeens stond het hockey in het middelpunt van de belangstelling. Opeens ook riep iedereen dat hockey de meest gevaarlijke sport is. Wel hockey is in al die jaren nog steeds niet veranderd. Het is en blijft gewoon een gevaarlijke sport. Dat ben ik me gedurende mijn gehele carrière wel degelijk bewust geweest.'

Theo Terlingen, 29 jaar oud, een van de recordhouders wat interlands betreft in ons vaderlandse hockeywereldje, zit lui onderuit op één van zijn fauteuils op zijn kantoor in de binnenstad van Amsterdam. Terlingen die niet minder dan drie Olympische Spelen achter de rug heeft, Rome in 1960, Tokio in 1964 en Mexico in 1968, weet precies waarover hij praat.

Grote hoofdwond

Hij zegt: 'Het heeft ons allemaal vreselijk geschokt. Toen ik hoorde wat er gebeurd was, kon ik het me nauwelijks voorstellen, want zelden in mijn carrière heb ik zoiets meegemaakt. Van Tokio herinner ik me dat de doelman van Indonesië met een grote hoofdwond van het veld ging, toen hij de bal keihard tegen zijn hoofd had gekregen. Maar verder, echte grote ongelukken, nee ik kan het me niet herinneren. In de tien jaar dat ik in de top heb meegedraaid

Theo Terlingen.

SPORT

heb ik zoiets vreselijks nimmer meegeemaakt.'

Theo Terlingen staat, samen met zijn clubgenoot Jan Piet Fokker op de tweede plaats van Oranjes-erelijst. Alleen Van Vroonhoven droeg het oranjeshirt meer dan het duo van Laren, dat opnieuw in de kampioenschapcompetitie meedoet. Zesentachtig keer kwam Terlingen voor het Nederlands team uit. Een aantal waarop hij met veel plezier terugkijkt.

Belachelijke voorbereiding

Terlingen: 'Toen ik voor het eerst in de selectieploeg doordrong had hockey in ons land nog niet zo heel veel om het lijf. Voor de Olympische Spelen in Rome kwamen we zes weekeinden bij elkaar. Zes weekeinden. Natuurlijk een belachelijke voorbereiding als je je bedenkt dat je kort daarop zware wedstrijden moet spelen. In de achter ons liggende jaren dus voor Tokio en Mexico, is dat helemaal veranderd. De training werd veel straffer. We kregen in Bronkhorst en Kraay uitstekende conditietrainers. Vroeger namelijk dachten we het alleen op onze techniek te kunnen kla-

ren. Die tijd in de hockeysport is allang voorbij. Kijk eens naar landen als Australië, Nieuw Zeeland, Oost-Duitsland en Kenia. Ze bezitten geen echte classespelers, maar tijdens Olympische Spelen lopen ze vaak voorop. En juist deze ontwikkeling kan van de hockeysport een nog gevaarlijker sport maken. Dan komen knappen op het veld, die kwalitatief minder kunnen, maar dankzij hun voortreffelijke conditie en inzet meekomen. Dan krijg je ongelukken als de scheidsrechters het spel niet goed in de hand houden.'

Vrijtijdsbesteding

Theo Terlingen heeft zijn sport altijd als een prettige vrijetijdsbesteding gezien. Daarom durft hij met de hand op het hart verklaren dat hij nimmer doelbewust op een tegenstander gespeeld heeft. Maar wat bedoelt hij precies daarmee?

'Nou kijk als je vuiligheid wilt, kun je alle kanten op. Als je bewust doorhaalt met je stick, wordt het levensgevaarlijk. Want er is geen sport, uitgezonderd ijs-hockey misschien, waarin een bal zo hard op je afkomt. In Mexico heb ik toch gezien, dat een Indiër wraak nam op een Oostduitser toen deze hem te ruw had aangevallen. Hij sloeg de bal keihard in die jongen zijn maag. De

Oostduitser werd voor dood van het veld gedragen. Die tendensen zie je nog niet in Nederland. Ik durf te zeggen dat in Nederland geen hockeyspeler rondloopt, die op een dergelijke manier verhaal gaat halen. Die mentaliteit hebben we niet. Op dat punt zijn we hier nog veel te veel amateurs.'

Regel niet goed

Toch bespeurt Terlingen in het spelreglement enige foutjes. Vooral de spelregel 'sticks', (die inhoudt dat een speler zijn stick bij een slag niet hoger dan de schouders mag ophalen) bevalt hem niet.

Hij zegt: 'Vele scheidsrechters interpreteren de regel niet goed. Als je voor iedere 'sticks' gaat fluiten kun je de hockeysport wel vaarwel zeggen. Dan zouden we de bal elkaar slechts toe mogen duwen. Soms erger ik me aan het fluiten van de scheidsrechters. En dan zijn die bij ons in Holland nog het beste ook.'

Nee, ik zie het louter als een kwestie van beheersing. Hockey is en blijft een gevaarlijke sport. Ongelukjes zullen er altijd gebeuren. Met het geval Nefkens mag je de hockeysport niet meteen als levensgevaarlijk kwalificeren. Dit is een exceptie. Gelukkig maar.'

WIM JESSE

Invloed dienstplichtige militairen

Er is de laatste tijd in de publiciteits-media nog al wat te doen geweest over de zgn. contactcommissies en over de Vereniging van Dienstplichtige Militairen. Ook Ego heeft er aandacht aan besteed en wij willen daar nog graag een afsluitend artikel aan toevoegen. Overigens is de zaak belangrijk genoeg om er later nog eens op terug te komen.

Waarom besteedt een blad van de humanistische geestelijke verzorging zoveel aandacht aan organisatorische zaken binnen de strijdkrachten? Het kan toch niet de taak van de geestelijke verzorgers zijn daaraan hun energie te wijden? Neen, als het louter om organisatorische problemen ging dan zou dat ook zeker niet het geval zijn. Maar het gaat natuurlijk om veel meer.

De vraag die naar voren springt is of het mogelijk is dat ook binnen de strijdkrachten mensen betrokken worden bij de regeling van hun eigen positie en bij het vaststellen van allerlei zaken die daarmede te maken hebben. En dat is zeker voor de humanistische geestelijke verzorgers geen onbelangrijke zaak. Kern van de geestelijke verzorging is voor de raadslieden nu juist om de mens, zo mogelijk, te confronteren met zijn mogelijkheid tot vrijheid en zelfstandigheid. Dat zijn uiteraard grote woorden en ik zal niet ontkennen dat het daar in het leven, helaas, vaak bij blijft.

Dominerende rol

Wat doe je trouwens met deze woorden in een milieu waarin van ouds geldt dat 'ondergeschiktheid' de ziel is van de militaire dienst? Tot nu toe betekent het militair-zijn, een belangrijke inperking van vrijheid en zelfstandigheid. Met name voor de dienstplichtigen, maar niet voor hen alleen, schept dat een situatie waarin een vermindering van persoonlijkheid optreedt, een situatie waarin de ondergeschiktheid een dominerende rol speelt, waarin je je niet langer een mens maar een nummer voelt en waarin je je dan ook als zodanig gaat gedragen. Dat is precies één van de grote gevaren van de militaire samenleving en de geestelijk verzorger die deze samenleving binnentreedt ondergaat dat, als regel, als een pijnlijke ervaring.

Er kan een tegenstelling ontstaan tussen de gedachten die in de geestelijke verzorging worden overgebracht en de werkelijke situatie waarin de militair moet leven. Daarom is het juist voor de geestelijke verzorging van het grootste belang dat binnen de strijdkrachten zelf een streven ontwaakt naar meer inspraak, overleg en dialoog.

Georganiseerde militairen

Het is een oude wet in het bedrijfsleven dat vormen van inspraak en overleg nimmer vanzelf tot stand komen, ze moeten worden afgedwongen door de kracht van georganiseerde werknemers.

Dat is uiteraard ook in de strijdkrachten gebeurd en verschillende organisaties van beroepsmilitairen trachten sinds jaren de belangen van hun leden te behartigen. Er zijn allerlei vormen van overleg gegroeid tussen genoemde organisaties en militaire instanties. De dienstplichtige militairen zijn daar altijd buiten gevallen. Zij zijn eigenlijk tot nu toe nimmer als werknemers beschouwd, hun positie werd voornamelijk geregeld door de wet op de krijgsmacht en een aantal maatregelen op welke totstandkoming zij niet hoofdbestuur van de VVDM. In dat contexten

Natuurlijk wordt er al jaren gepraat over een verbetering van de positie van de dienstplichtige militairen en er is ook stellig wel het een en ander gebeurd, maar een werkelijke kentering heeft zich toch eerst voltrokken bij de oprichting van de Vereniging van Dienstplichtige Militairen.

Voor de eerste maal waren het nu de dienstplichtige militairen zelf die aankondigden dat ze wensten mee te praten over hun eigen positie en over de die positie omringende omstandigheden. Wij hebben van het begin af aan positief en waardierend tegenover de VVDM gestaan maar in de afgelopen paar jaar is die waardering nog belangrijk toegenomen en vandaag kunnen we rustig zeggen dat we bijzonder dankbaar zijn dat enkele jaren geleden een paar actieve militairen de stoot tot de oprichting van deze vereniging hebben gegeven.

**Optreden
VVDM
tot
nu toe
een
succes**

Meedenken en praten

Immers: een mogelijk democratiseringsproces in de strijdkrachten zal door de militairen zelf op gang gebracht moeten worden. Als bij hen niet de vaste wil leeft om tot overleg en inspraak te komen dan zal er, al zouden de autoriteiten nog zo welwillend zijn, zeker weinig of niets gebeuren. Om het wat theateraal te zeggen: inspraak en medezeggenschap kunnen niet worden geschonken, ze zullen moeten worden veroverd door mensen die vastbesloten zijn zich het recht tot meedenken en meepraten niet te laten onthouden.

Tot nu toe is het optreden van de VVDM een succes geweest. In de eerste plaats wat het aantal leden betreft. Dat deze organisatie kans heeft gezien om in een paar jaar, onder zulke moeilijke omstandigheden ongeveer tienduizend dienstplichtige militairen te organiseren, dat is bijna opzienbarend.

Natuurlijk kan men zeggen dat dat toch altijd niet meer is dan 20 pct. van het totaal aantal dienstplichtigen, maar wie weet hoe moeilijk de omstandigheden waren en hoe vaak er tegenwerking was, die zal zich over het succes alleen maar kunnen verbazen. Het bewijs is, dunkt mij, geleverd dat de wil tot meedenken en meepraten, die de grondslag vormt van het werk van VVDM, bij vele dienstplichtige militairen aanwezig is.

En ook feitelijk heeft de vereniging succes gehad. Juist de laatste jaren zijn een aantal maatregelen getroffen die de positie van de dienstplichtige militairen belangrijk hebben verbeterd. Natuurlijk kan men de verdienste daarvan niet geheel naar de VVDM toeschuiven maar het is mijn vaste overtuiging dat het bestaan van de vereniging een krachtige stimulans is geweest. Terecht trouwens, eerst in een wisselwerking tussen militaire autoriteiten en vertegenwoordigers van de dienstplichtige militairen kon het klimaat groeien dat deze maatregelen mogelijk en nodig maakte.

Het is daarom gelukkig dat de militaire autoriteiten de vereniging volledig hebben erkend en dat er regelmatig besprekingen plaats hebben tussen de voorzitter van de personeelsraad en het hoofdbestuur van de VVDM. In dat contact is ook het plan van de huidige contact-commissies ter sprake gekomen. Men kent nu langzamerhand de vorm wel die deze commissies zullen krijgen: in alle onderdelen zullen het ontmoetingsplaatsen worden tussen commandanten en door de dienstplichtigen gekozen vertegenwoordigers.

VVDM en contactcommissies

Het verschil tussen VVDM en de contact-commissies is wel duidelijk, de VVDM is een vereniging van zich vrijwillig aansluitende militairen, die zich

vrij en onafhankelijk tegen de militaire autoriteiten kan opstellen en lijkt als zodanig het meest op een vakbond, de contactcommissies tonen het meest gelijkenis met de ondernemingsraden waarin de bedrijfsleiding en de werknemers elkaar per bedrijf ontmoeten. Door de bijzondere positie van de dienstplichtige militairen en de eigen aard van het militaire bedrijf gaan trouwens beide vergelijkingen niet geheel op.

Zal deze ontwikkeling nu voor de VVDM nuttig zijn of niet? M.i. zal dat voor een groot deel van de militairen zelf afhangen. In de eerste plaats hebben zij de volle gelegenheid om te zorgen dat er voldoende vertegenwoordigers van de VVDM in de verschillende contactcommissies zullen plaats nemen. Maar vooral is het belangrijk dat de VVDM zich positief en stimulerend tegenover de contactcommissies opstelt, zij kan de militairen die in deze commissies zitting hebben goede suggesties geven, ze kan ze ervaringen van elders doorgeven, ze kan duidelijk maken op welke wijze de commissies tot positieve resultaten kunnen komen. Bovendien kan de VVDM door haar contacten met de militaire autoriteiten er meteen bovenop zitten als hier of daar de commissies in dood slop dreigen te raken.

Zo gezien kan het werk van de VVDM en de commissies niet alleen parallel lopen maar kan er onderling bevruchtend te werk worden gegaan. Eventuele pogingen om de commissies en de VVDM tegen elkaar uit te spelen kunnen daarbij bij voorbaat de pas worden afgesneden. Als de zaak goed gespeeld wordt is de oprichting van de commissies een stap vooruit naar een verdere democratisering, vooral doordat nu een veel groter aantal militairen bij het meedenken en meepraten wordt betrokken.

Democratisering strijdkrachten

Natuurlijk kan men zich afvragen of 't toch niet allemaal zinloos is omdat immers hiërarchie en democratisering elkaar in principe niet verdragen. Ik weet het eerlijk gezegd, niet zeker. Als je goed vastblijft in de begrippen hiërarchie en democratie dan kom je inderdaad aan onoverbrugbare tegenstellingen. Maar moeten we dat doen?

Is het niet verstandiger om uit de algemene wil tot meer inspraak en meer overleg in de praktijk te bouwen aan die vormen die in de strijdkrachten mogelijk zijn? Waarom zou het zo zeker zijn dat er in de strijdkrachten niets te veranderen valt? De praktijk wijst anders uit: er is reeds heel wat veranderd! Op het congres van St. Martinus, de katholieke vereniging van militaire ambtenaren beneden de rang van tweedeluitenant, zijn een aantal stellingen gelanceerd die tot doel hebben het klimaat in de strijdkrachten grondig te veranderen.

Om drie voorbeelden te noemen:

- Democratische organen, die het beleid toetsen, moeten op meerdere bevelniveaus en op institutionele basis worden gevormd.

- De krijgstuicht dient plaats te maken voor een stelsel van bedrijfsdisciplinaire regels, waarbij vrijheidsberoving als disciplinaire maatregel onaanvaardbaar moet worden geacht.

- Vorming en voorlichting moeten, uitgezonderd de bedrijfstechnische vorming en voorlichting, niet onder verantwoordelijkheid van de krijgsmacht geschieden.

Zowel door St. Martinus als door de VVDM wordt de afzonderlijke militaire rechtspleging scherp op de korrel genomen. Het zijn slechts voorbeelden maar het is duidelijk dat de vloed niet meer te keren is, een verdergaande verandering van het leefklimaat in de strijdkrachten is eenvoudig niet meer te stuiten en dat deze ontwikkeling zal gaan in de richting van meer overleg, meer inspraak en verdere democratisering lijkt wel zeker.

Kunstmatige barrière

Daarbij kunnen de contactcommissies een rol spelen maar daarbij zal vooral de VVDM op de voorgrond moeten treden. Wie het programma van St. Martinus vergelijkt met het programma van de VVDM komt trouwens vanzelf tot de vraag of het niet zeer nuttig zou kunnen zijn als er binnen afzienbare tijd ook een regelmatig contact zou komen tussen de verenigingen van vrijwillig dienende en dienstplichtige militairen. Bij een werkelijke democratisering zou een poging om de vaak kunstmatige barrière tussen vrijwillig dienende en dienstplichtige militairen te slopen zeker op zijn plaats zijn. Naarmate de democratisering gelukt zullen hun belangen voor een deel parallel komen te lopen.

Indien men zich niet te veel in abstracte begrippen vastblijft maar eenvoudig door gaat met 't scheppen van praktische mogelijkheden dan zal misschien blijken dat het helemaal niet zo ondenkbaar is om de strijdkrachten om te bouwen tot een groot, zakelijk geleid bedrijf waarin de positie van de verschillende groepen van werknemers, de dienstplichtigen inbegrepen, en hun inspraak, op redelijke wijze kan worden geregeld. Daarbij zullen bepaalde eisen die de VVDM thans stelt: normale salariering, afschaffing van aparte rechtspleging, regeling van de rechtspositie, gereglementeerde vormen van overleg en inspraak vanzelfsprekend moeten worden ingewilligd. Ze zijn trouwens geen belemmering voor het doel dat we boven omschreven, integendeel ze zijn een voorwaarde er toe, een modern bedrijf is immers niet denkbaar zonder een goede regeling van dit soort zaken.

H.LIPS

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 — Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen. Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

Wie iets voelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vult het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

(Voor de Marine geldt een aparte regeling.)

Ondergetekende

.....

..... (naam, voorletters, rang)

Registratienummer

Onderdeel

Gelegerd te

.....

..... (landmacht/luchtmacht)

.....

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Verbond in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

..... Handtekening:

SOUL MUSIC:

Het einde van vijftig jaar muzikale rassendiscriminatie?

De Amerikaanse amusementsmuziek van de laatste vijftig jaar (en daarmee ook het leeuwendeel van de populaire muziek in West-Europa) is in hoge mate bepaald door voortdurende impulsen vanuit de muzikale cultuur van de negers in de VS. Je kunt (met enige overdrijving) zelfs stellen, dat zonder de invloed van de Afro-Amerikanen de Westerse amusementsmuziek nooit verder zou zijn gekomen dan het grotendeels aan de Weense operette ontleende, zoetgevooidde 'lichte lied', dat de eerste twintig jaar van deze eeuw de Amerikaanse show-business beheerste.

Sindsdien is er een ware stortvloed van meestal kortstondige muzikale rages te zien geweest, die stevast hun oorsprong vonden in de Amerikaanse negercultuur, en die ook na het uitwoeden van hun onmiddellijke aantrekkingskracht een blijvende invloed bleven uitoefenen op de Westerse amusementsmuziek. Ragtime, klassieke blues, Swing, boogie-woogie, dixieland, rhythm and blues, rock 'n roll, het zijn stuk voor stuk vormen van zwarte amusementsmuziek die vanuit de neger-gemeenschap in de VS het hele Westen hebben veroverd.

Versluierde teksten

Die verovering was jarenlang slechts mogelijk via een proces van verwatering en aanpassing aan het stelsel van taboes, dat de Amerikaanse amusementsindustrie ('Tin Pan Alley') rond het tophit-wezen in stand hield. Populaire muziek — immers grotendeels bestemd voor de tere oortjes van de blanke Westerse jeugd — mocht in de opvatting van de heren die in de platenindustrie aan de touwtjes trokken nooit te 'rauw' of te 'luid' zijn, terwijl de teksten slechts in zeer verheven en/of versluierde termen de relatie tussen man en vrouw mochten behandelen. (Kenmerkend is bijvoorbeeld dat in de traditionele Amerikaanse pop-songs voortdurend over de partner wordt 'gedroomd', maar dat het vrijwel nooit tot werkelijke actie komt).

De neger-muziek, die voortkwam uit een getto-cultuur waar een grotere openhartigheid en een directere muzikale expressie gebruikelijk was, kon dan ook tot voor kort slechts via twee sluizen de (veel lucratievere) blanke showbusiness bereiken. De eerst mogelijke was het — veelal zonder financiële tegenprestatie — overnemen en aanpassen van zwarte ideeën door blanke artiesten (van Al Jolson via Bing Crosby en Benny Goodman tot Bill Haley en Elvis Presley).

De tweede methode kwam erop neer dat neger-entertainers zich zelf aan de blanke maatstaven conformeerden om zodoende ook een graantje van de showbusiness-miljoenen te kunnen meepikken (zoals Louis Armstrong, Ella Fitzgerald, Nat 'King' Cole, Eartha Kitt, Harry Belafonte, en Nina Simone dat achtereen-

volgens in mindere of meerdere mate hebben gedaan). In feite bestonden er al die tijd in Amerika dus twee amusementswerelden naast elkaar: een financieel-economisch hoogontwikkelde blanke popmuziek-industrie, die voortdurend invloeden van buitenaf nodig had om zich te kunnen vernieuwen; en een zwarte showbusiness, waar heel wat minder geld omging maar waar wel steeds nieuwe impulsen van uitgingen.

Negers konden slechts via hun eigen gemeenschap (en via door blanken geëxploiteerde maar uitsluitend onder het zwarte publiek gedistribueerde platenmerken) populair worden en moesten dan maar hopen, dat ze op zeker moment geschikt (d.w.z. voldoende aan het blanke beeld aangepast) geoordeeld zouden worden om zich tot het veel kapitaalcrachtiger blanke publiek te mogen richten.

Een gevolg van die situatie was dat de zwarte artiesten weliswaar in de neger-getto's hevig vereerd werden, maar dat de 'respectabele' negers (intellectuelen en middenstanders) die naar buiten toe de toon aangaven, over het algemeen met verachting neerkeken op de getto-idolen met hun 'onbeschaafde' muziek en hun 'vulgaire' podium-gedrag.

De mensen die vanuit de grootste creatieve inbreng hadden in het amusement van 180 miljoen Amerikanen, werden zodoende zowel door de blanke machtsstructuur als door de 'officiële' vertegenwoordigers van de zwarte gemeenschap met de nek aangekeken.

Situatie gewijzigd

Pas de laatste tien jaar is deze situatie zich op beide punten ingrijpend gaan wijzigen. Zwarte artiesten kunnen nu voor het eerst met hun eigen muziek in onverwaterde vorm de Amerikaanse en Westeuropese hit-parades bereiken, terwijl tegelijkertijd de Black Power-ideologie ertoe heeft geleid, dat ook 'leiden-de kringen' in de Afro-Amerikaanse gemeenschap tegenwoordig openlijk hun bewondering voor de zwarte artiesten durven uiten. Die ontwikkeling heeft ongeveer parallel gelopen met de opkomst van de *soul music* en de *Motown sound*, die ik hieronder aan de hand van een stel recente platen wil illustreren.

Een van de belangrijkste bronnen van de moderne 'brown sound' is de rhythm-and-blues uit de jaren vijftig; muziek met een muurvaste viervoudige beat, waarin de elektrische gitaar een overheersende rol speelde en die op zijn beurt invloeden van de boogie-woogie en de grote-stadsblues had verwerkt. De r&b bereikte hoofdzakelijk in de gedaante van de blanke rock 'n roll de hit-parades, maar artiesten als Fats Domino en Little Richard wisten in het midden van de jaren vijftig al met nauwelijks verwaterde rhythm-and-blues naar het blanke publiek door te breken; in dat

opzicht waren zij belangrijke pioniers van de soul-beweging.

De explosief zingende *Little Richard* trok zich na een paar jaar uit de populaire muziek terug, maar maakte later toch weer een come-back. Op 'Little Richards' Greatest Hits' (Epic MBN S-26260), opgenomen met publiek in februari 1967, blijkt hij zijn vroegere muziek nog vrijwel ongewijzigd te hebben gehandhaafd. Alleen uit uitroepen als 'oh my soul!' en 'sock is to them!' blijkt dat de tijd sinds 1955 niet stil heeft gestaan.

Etta James is een r&b zangeres die in de jaren vijftig haar populariteit grotendeels binnen de zwarte gemeenschap had. Getuige haar recente LP 'Tell Mama' (Chess MAR S-3156) is zij veel meer dan Little Richard met de muzikale mode mee-geëvolueerd. Dat heeft haar werk echter beslist niet ongunstig beïnvloed, want ze zingt hier met een autoriteit en een inzet die door weinig andere zangeressen wordt benaderd. Ze wordt schitterend begeleid door 'The Soul Band', een studio-combinatie uit het plaatsje Muscle Shoals in de staat Alabama (daarover straks meer).

Na 1960 maakte de r&b als de toonaangevende amusementsmuziek voor de Afro-Amerikanen plaats voor de Motown-sound, een genre dat was ontstaan in Detroit, de stad met de grote autofabrieken (Motor Town), in Michigan. Kenmerkend voor dit genre waren de grote begeleidingsorkesten waar de vocalen vaak opzettelijk door werden overheerst, en de overwegende rol die zang-groepen speelden.

Belangrijk waren ook twee andere verschillen met het verleden: het feit dat Tamla-Motown (het platenconcern dat deze muziek lanceerde) het eigendom van negers was, en de bewust gevoerde politiek om tegelijk op de zwarte en de blanke markt te mikken.

Wereldberoemde vedetten

Het commerciële succes was enorm: groepen als *The Supremes*, *Martha and the Vandellas* en *The Four Tops* werden wereldberoemde show business-vedetten met de songs van het trio Brian Holland-Lamont Dozier-Eddie Holland. De laatste jaren is Tamla-Motown echter een andere politiek gaan voeren. Waarschijnlijk in een poging om nog meer greep op het blanke publiek te krijgen, werden de artiesten van het concern ertoe gebracht om alsnog aansluiting te zoeken bij de 'betere amusementsmuziek' (Sinatra, Barbara Streisand, Tony Bennett etc.) via het vertolken van standaard pop-songs uit het musical-repertoire. De toch al wat oppervlakkige aantrekkingskracht van het genre is daardoor grotendeels verloren gegaan, evenals waarschijnlijk de populariteit onder het negerpubliek.

'The Supremes' Greatest Hits' (Tamla-

Motown MTM S-3074) bevat inderdaad twaalf van de beste hits van dit vocale trio onder leiding van de met gepolijste sensualiteit zingende Diana Ross. Minder interessant is de LP 'The Supremes sing Motown' (Tamla-Motown MTM S-3012) waarop hoofdzakelijk hit-repertoire van andere Detroitse groepen te vinden is.

Van het in dezelfde stijl maar iets rauwer zingende trio Martha and the Vandellas is ook een 'Greatest Hits'-LP verschenen (Tamla-Motown MTM S-3011). Hierop zijn waarschijnlijk wel de beste voorbeelden van Motown-muziek te vinden. De vier zingende heren die als The Four Tops optreden, hebben met nummers als 'Bernadette' typerende Motown-muziek geproduceerd, maar hun LP 'Yesterday's Dreams' (Tamla-Motown XTM C-5008) dateert uit een recentere periode en bevat dan ook hoofdzakelijk standaard-hitrepertoire, dat overigens lang niet onplezierig wordt vertolkt.

De LP 'Marvin Gaye & Kim Weston' (Tamla-Motown MTM S-3018) is een voorbeeld van een andere Motown-specialiteit: het voor één plaat bijeen brengen van een zanger en een zangeres die anders gewoonlijk solistisch opereren. Dit soort LP's waarop boy and girl elkaar twaalf nummers lang toezingen hoe aardig ze elkaar wel vinden, maakt gewoonlijk een wat zoetelijke indruk. Deze plaat vormt daarop geen uitzondering.

Buitenbeentje

Een buitenbeentje in de Motown-stal vormt de combo van tenorist Jr. (Junior) Walker. Met zijn gespierde saxofoon-ge-luid (vaak uitschietend in extatische, hemelhoge gillens) en de meedogenloos doordreunende beat van zijn begeleiders maakt Walker een heel wat spontaner indruk dan de meeste andere Motown-artisten. Ook uit de wat chaotische samen-zang (met de niet met een geweldige stem gezegende Walker in de hoofdrol) borrelt heel wat meer plezier op dan uit de professioneel-gladde vocalen van de 'echte' Motown-zang-groepen. Zowel op 'Road Runner' (Tamla-Motown MTM S-3051) als op 'Shotgun' (Tamla-Motown MTM S-3009) produceert Walker uitstekend bruikbare feestmuziek, waarbij de eerste LP de voorkeur verdient vanwege het superieure sax-werk.

Nog voor de Motown sound aan zijn vooral economisch interessante opmars begon, waren in de rhythm-and-blues al minstens zo belangwekkende ontwikkelingen op gang gekomen die de 'brown-sound' in muzikaal opzicht veel diepgaander zouden beïnvloeden. Zangers als Bobby Blue Bland, Ray Charles en James Brown werkten in de jaren vijftig aan een vermenging van de rhythm-and-blues en elementen van de gospel, de moderne religieuze muziek van de Afro-Amerikanen.

Door het overplanten van de turbulente preekstijl van de Sanctified Churches naar het theater of de dancing, en door het overnemen van harmonische en melodische gospel-motieven (soms zelfs hele liederen, waarin alleen 'I love Him' door 'I love her' vervangen hoefde te worden), ontwikkelden deze zangers een vorm van muzikaal theater waarin de wisselwerking tussen artiest en publiek intenser kon worden dan ooit tevoren in de Afro-Amerikaanse amusementsmuziek te zien was geweest.

Via de jazz en later de conventionele popmuziek (met de bijbehorende concessies) wist Ray Charles ook het blanke publiek te bereiken maar collega's als James Brown, Bobby Blue Bland en Junior Parker bleven voorlopig buiten de zwarte getto's volstrekt onbekend.

Datzelfde gold jarenlang voor het echtpaar *Ike en Tina Turner* dat vanuit St. Louis met een explosieve, sterk door de gospel beïnvloede r&b-schow door de de VS ging trekken. Na de opkomst van de soul-rage werd ook voor orkestleider gitarist Ike en zangeres Tina de blanke markt ontsloten, maar hun commerciële succes is tot nu toe toch wat achtergebleven bij dat van de latere soul-sterren.

Dynamische zangeres

Toch is Tina Turner een buitengewoon dynamische zangeres en een door haar agressieve sensualiteit adembemende podiumpersoonlijkheid, zoals ook het ietwat geïntimideerde Nederlandse publiek tijdens het laatste Grand Gala kon vaststellen. De LP 'Ike & Tina's

Ella Fitzgerald.

Greatest Hits' (United Artists MUA S-3145) geeft een goed overzicht van het vroege werk van dit energieke echtpaar.

De live-LP 'Ike & Tina Turner Revue' (Soul Sound 30.564) laat horen hoe het bij een show voor zwart publiek in thuishaven St. Louis toegaat. Vooral in 'Please, please, please' is Tina fascinerend in de weer — met toespraken tot de dames in het publiek, waarin ze met verbazingwekkende openhartigheid de sex- en familieproblemen van het gettomilieau aan de orde stelt.

Omstreeks 1965 begon de soul-explosie: een nieuwe generatie 'brown sound'-artisten veroverde het Afro-Amerikaanpubliek. *Otis Redding, Wilson Pickett, Sam & Dave, Arthur Conley,*

Percey Sledge, Slomon Burke voor hen was de versmelting van gospel- en r&b-elementen tot soul music geen gewaagd experiment maar iets vanzelfsprekends. Sommigen van hen waren zelfs voortgekomen uit gospel-zanggroepen.

De meeste soul-zangers waren verbonden aan kleine, lokale platenmerken die hun producten veelal lieten distribueren door het New-Yorkse Atlantic-concern. Het belangrijkste centrum was aanvankelijk Memphis (Tennessee) waar de labels Stax en Volt gevestigd waren en waar de uit twee blanken en twee negers bestaande groep Booker T. & The M.G.'s op het merendeel van de opnamen de begeleiding voor zijn rekening nam, vaak samen met de vier meisjes van de vocal-groep 'The Sweet Inspirations'. Van 1967 werden ook veel soul-opnamen gemaakt in het plaatsje Muscle Shoals (Alabama) vrijwel steeds met de begeleidingsgroep van pianist-organist 'Spooner' Oldham.

Nieuw jazz-talent

In hetzelfde jaar maakte zangeres *Aretha Franklin* (in 1960 al gelanceerd als nieuw jazz-talent en kort daarna in de conventionele pop terecht gekomen) een werkelijk sensationele comeback als soul-zangeres. Het waren bij uitstek haar hits die ervoor zorgden dat de soul music — zonder aan de 'blanke smaak' te zijn 'aangepast' — ook buiten de zwarte getto's tot een rage uitgroeide. Een jaar later werden in de discothèques over de hele wereld vrijwel alleen nog soul-platen gedraaid.

Er is op het ogenblik zo'n kolossale hoeveelheid soul-LP's op de markt, dat ik me maar zal beperken tot het noemen van een paar tamelijk willekeurig gekozen, representatieve voorbeelden. De goedkope verzamel-LP's 'This is Soul' (Atlantic 643 301) en 'That's Soul' (Atlantic KMLP 301) bevatten uitstekend werk van alle hierboven genoemde soul-artisten waarbij vooral de eerste plaat een indrukwekkende verzameling hits bijeenbrengt.

BERT VUIJSJE

Een Western is niet altijd een western

Het valt niet mee om de tientallen films die het buitenland afscheidt, enigszins redelijk bij te houden.

Met name op het gebied van de onvolprezen Western (terecht niet een hoofdletter geschreven) moet men telkens op zijn qui-vive zijn om een ander te kunnen volgen.

Vele jaren lang is de Western ontsnapt aan de aandacht van de bioscoopbezoeker, die, volkomen terecht, meer zijn heil zocht bij het snel opkomende film-musical-gebeuren, en die zich niet meer liet boeien door wat tweederangs regisseurs voor hem bekooktoofden. Daar komt nog bij dat de grote schrikop 'televisie' nimmer enig pardon kent, en onvermurwbaar films — dus ook westerns — 'vreet'.

Zeer veel regisseurs van enige importantie lieten zich door grote televisie-maatschappijen verleiden om voor hoge salarissen — uiteraard — series te maken met verkorte speelduur. Voorbeelden van die ramsj-werk te over: Bonanza, Rawhide, The Virginian. Het grote publiek raakte verzadigd door al dat mas-sawerk op zijn scherm en liet alles over zich heen draven en vergat tevens te selecteren.

Rampzalige tijd

Dit moge allemaal wat triest klinken voor de fervente televisie-kijker, voor de Western-adept was (en misschien nog is) deze tijd rampzalig. Goede regie- en camera-talenten werden opgeslokt. Zij

gen kwaad, van (meestal) blank tegen zwart-bruin.

Niet zo verwonderlijk die belangstelling, want elke goeie Western duidt op een stukje historie van het grote Amerika.

Het Amerikaanse weekblad LIFE heeft eens geschreven: 'De eerste echte film was een Western en als er ooit een laatste film zal zijn, dan is dat weer een Western!' Ietwat nadrukkelijk en te fors gesteld, maar à la, het is tenslotte een Amerikaans tijdschrift dat dit te berde brengt.

Prairiehelden

Zeer zeker staat vast dat de Westerns ook al in het begin van de twintigste eeuw in een behoefte voorzagen. Men filmde geschiedenis en vertelde zo de kleinzonen en kleindochters van de echte prairiehelden iets uit het recente verleden. Op deze manier ook hield men de mythe van de Westernhelden in stand of vestigden deze.

Mede daardoor is bijna elke Western een stukje geschiedschrijving, al of niet uit een valse bron geput. Zo'n stukje valse geschiedschrijving is terug te vinden in de periode 1900-1915, telkens wanneer de Burgeroorlog (dan nauwelijks veertig jaar oud) ter sprake komt. In de films uit die periode winnen de Zuidelijken en dat nu is een historische onjuistheid.

Het thema Western is niet alleen even serieus genomen. Vaktechnisch en stilis-

tisch was men al heel wat mans in de jaren twintig. Pas in de dertiger jaren gaf men de western een socialer inhoud. De regisseurs durfden meer kritiek uit te oefenen op het heerlijke verleden. Pas in de jaren vijftig werd de Western als volwassen erkend.

Ogenblikkelijk hebben critici de Western in een vakje proberen te duwen. Wel aardig voor de verbaasde familiekring maar niet voor de immer argeloze toeschouwer, die een actiefilm eist en zich niet afvraagt of de Western van het kaliber is dat schreeuwt om tekst en uitleg. Maar goed, de soorten zijn in ieder geval legio: primitieve, klassieke, epische, edel, dramatische, psychologische en Freudiaanse western. (Deze voortreffelijke opsomming vond ik in een fraai boekje over de westerns van de hand van Fred van Doorn).

Gelegenheidsregisseurs

Natuurlijk is de Western niet aan enige vernieuwing ontsnapt. De (meestal jonge) regisseurs voelen zich vaak niet verplicht hun kunnen te bewijzen, maar filmen er op 'los'. Dat daarbij experimenteel wordt gefilmd staat buiten kijf. Er worden geen voorwaarden gesteld, daar er een aantal elementen voorhanden is, waaruit naar believen geput kan worden. Het is ook niet verwonderlijk dat veel Westerns worden gemaakt door zg. gelegenheidsregisseurs, mensen die zich eenmaal aan dit produkt wagen en dan nog beter het grote publiek kunnen

FILM

misten de moed om zelfstandig een film te maken en zich niet te laten leiden door de sponsor van een zeep-, tandpasta- of haarlakfabriek die zonodig een wat vale western moest presenteren onder zijn merknaam.

Niettemin, in het Amsterdamse Cinéfol draait al enige weken een Western-festival, geformeerd uit de tien beste films van de afgelopen vijf jaar. Natuurlijk werd hier gedraaid Howard Hawks wereldberoemde El Dorado met John Wayne, de man die waarschijnlijk zijn hele leven als cowboy heeft rondgedraafd (in de film dan) Verder The Professionals (met Burt Lancaster en Lee Marvin), The Appaloosa (Marlon Brando), Hombre (Paul Newman) en de wat minder voornamelijk door het publiek gewaardeerde The Chase van Arthur Penn (eveneens met Marlon Brando).

Met dit festival komt de Cinéfol-directie toch wel tegemoet aan de steeds groter wordende vraag naar de echte, goeie, oude vertrouwde Western van goed te-

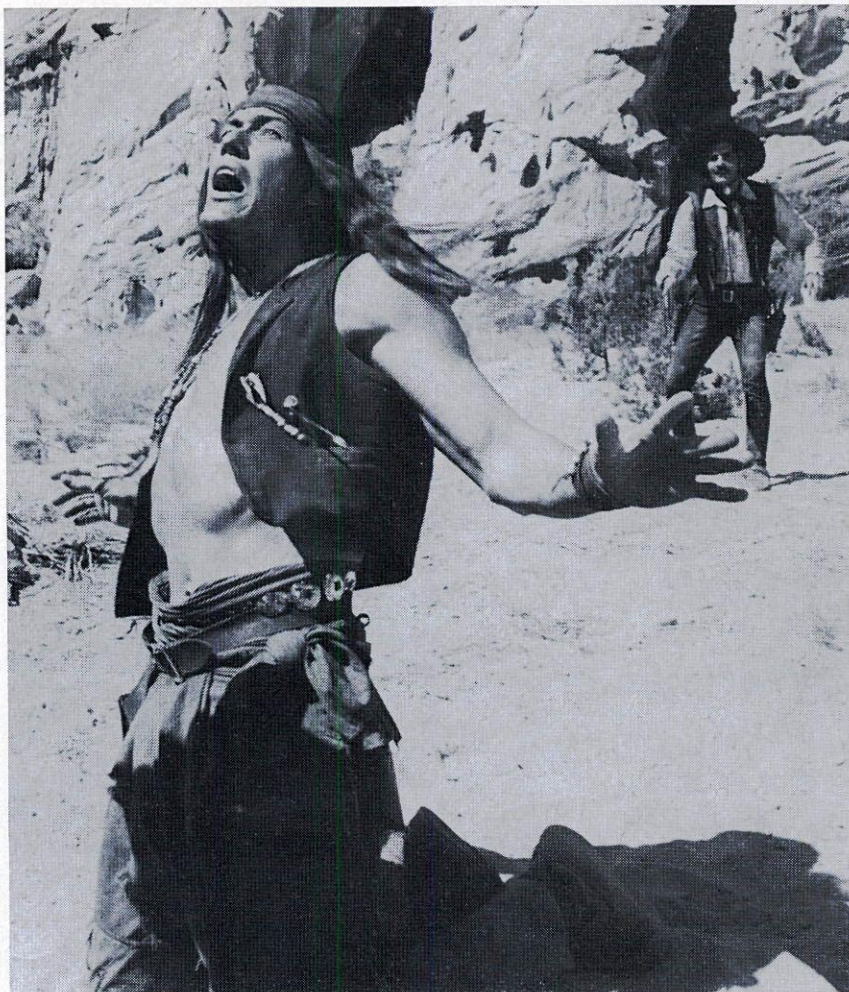
bereiken dan de regisseur die zich volledig op de Westernmakerij heeft gestort.

Niet voor niets (om het grote publiek te pakken) is het daarom dat het grote drietal van de 'Kanonnen van Navarone' zich op een Western heeft gestort. Producers Carl Foreman en Dimitri Tiomkin, regisseur J. Lee Thomson waren meer dan een jaar bezig aan 'MACKENNA'S GOLD'.

Het moet gezegd, een fraai kleurrijk beeld van het Wilde Westen. Maar geen western in de zin van het woord. Goede Thomson verkleedt zijn acteurs en actrices wel als prairiehelden, maar dat is dan ook alles.

De immer in de wazige verten turen de Gregory Peck (waarom bleef hij niet bij zijn Moby Dick) krijgt als sheriff Mackenna een oude landkaart onder ogen, waarop met primitieve Indiaanse aanwijzingen vermeld staat dat in een bepaalde kloof het goud voor het oprapen ligt.

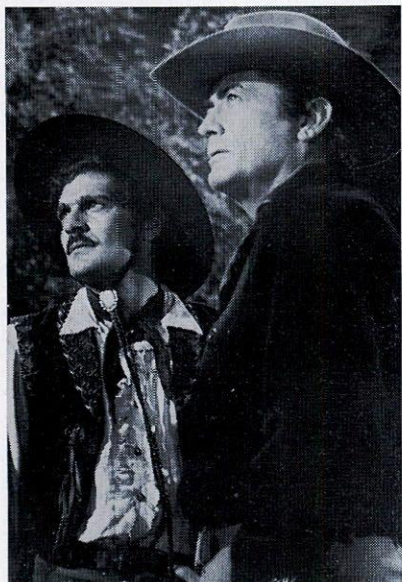
Een bandietenhoofdman (zeer schattig vertolkt door Omar Sharif) komt Mackenna op het spoor, neemt hem gevangen en presteert hem de plaats te vertellen waar al dat goud ligt. Samen met nog meer toegestroomde avonturiers en goudzoekers maakt Mackenna een barre tocht door het ook al wrede Amerika van 1874. Na veel omzwervingen bereiken zij het goud, doch slechts weinigen mo-

Links: Julie Newmar. Als de zwijgzame Indiaanse Hesh-ke verliefd op sheriff Mackenna.

Rechts: Het goud eist zijn tol. Bandietenhoofdman Colorado (Omar Sharif) doodt een indiaan.

Onder: Omar Sharif als de bandietenhoofdman Colorado en Gregory Peck als sheriff Mackenna.

gen er van genieten. De geest van een oud Indiaans opperhoofd waakt over het edele metaal, dat slechts bestemd was voor eigen soortgenoten en niet voor een stelletje boeven. Het goud blijft behouden, want de kloof stort krakend ineen.

Aardige bandiet

Allemaal goed en wel, zo'n dikke tweeënehalf uur amusement van de bovenste plank, maar nog geen western. Gregory Peck mist hier de kracht om iets meer te doen dan zijn eenvoudige sheriff-rol. Omar Sharif als de bandietenhoofdman Colorado, is veel te aardig, veel te zacht en veel te lief, om indruk te kunnen maken (Hij blijft dokter Zivago, vind ik). Als gastspelers fungeerden onder meer Lee J. Cobb, Anthony Quayle, Edward G. Robinson en Eli Wallach.

Klinkende namen voorwaar, die hun sporen allang hebben verdiend in het filmvak en dan nu worden opgetrommeld om een zeer zwakke rolprent enige

gestalte te geven. En zoiets lukt natuurlijk nooit.

Ik krijg sterk de indruk dat het trio Foreman, Tiomkin en Thomson enig werk heeft verricht uit de losse hand. Een zeer lange film maken, is geen kunst; veel trucage erin verwerken is niet moeilijk met de hedendaagse perfectioneerde maniertjes, maar om een film, een Western van allure te vervaardigen vereist wel enig kunnen.

Mackenna's Gold is nergens onder te brengen. Geen enkel vakje past voor dit superdrama, dat pretendeert de hebzucht van de mensen te verbeelden (goud heeft door de eeuwen heen aantrekkingskracht uitgeoefend), maar de toeschouwer verder geen houvast biedt, geen uitzicht, niets laat zien van de samenleving in het toenmalige wilde westen, en — wat kwalijker is — alle sfeer mist. Daarom late men de 'epische western' MACKENNA'S GOLD snel vergeten.

PETER J. MOREE

Wanneer stopt de prijzenlift?

Het kabinet De Jong moge in het algemeen politiek weinig voorop lopen, op het gebied van de prijsontwikkeling slaat het zijn voorgangers met vele procenten.

Werd in september van het afgelopen jaar nog rekening gehouden met een prijsstijging voor 1969 van gemiddeld 4 percent, via 5½ percent zijn we nu aanbeld bij een schatting, door het Centraal Plan Bureau en dus aan de optimistische kant, van 7 percent. Een stijgingstempo als we nu zien, heeft zich nog niet eerder na de Tweede Wereldoorlog voorgedaan, zelfs niet in het jaar waarin de roemruchte loonexplosie van omstreeks 10 percent zich afspeelde.

Een voornamelijk oorzaak voor het angstwekkend snelle stijgen van de prij-

stijgingen is gelegen in de invoering van de Belasting op de Toegevoegde Waarde, begin dit jaar, net op het moment dat onze economie zich in opwaartse richting ontwikkelde. In een periode van hoogconjunctuur, zo leert de ervaring, heeft de concurrentie aanzienlijk minder vat op de prijzen dan in een periode van laagconjunctuur. Hoe slechter het gaat, economisch gezien, hoe harder de fabrikanten nu eenmaal moeten wedijveren om de schaarse guldens in de zakken van de consument.

Minister De Block was er bij zijn optimistische blik op de prijsgevolgen die de BTW-invoering in ons land zou hebben, vanuit gegaan dat in de Bondsrepubliek, na een aanvankelijk stijgen van de prijzen door de BTW, al snel een daling en stabilisatie van het prijsniveau optrad. Maar ... Duitsland voerde de belastingoperatie uit in een periode waarin de Duitse economie ernstig met haar gezondheid tobde. De berekeningen van het BTW-prijs-effect bleken dan ook al snel een pijnlijke teleurstelling voor minister De Block te vormen.

Voor de werknemers die hun collec-

tieve arbeidsovereenkomst niet per 1 januari vernieuwd hadden gekregen, was de sterke prijsstijging uiteraard een zeer onaangename verrassing. Hun organisaties reageerden dan ook prompt met het eisen van duurtetoelagen tot het moment waarop de nieuwe c.a.o. van kracht zou worden.

Toen al had het de regering duidelijk moeten zijn dat, wanneer zij er niet in zou slagen de prijzen binnen zekere grenzen te houden, rekening gehouden diende te worden met een vakbeweging die, ziende dat er van de door haar bevochten loonstijging weinig reëel overbleef terug zou gaan slaan met extra-zware looneisen.

De voorzitter van het NVV waarschuwde de regering reeds ver voordat de prijsstijgingen geëffectueerd waren, namelijk op de protestbijeenkomst van de Metaalbedrijfsbonden in december 1968, dat zijn organisatie niet zou aarzelen c.a.o.'s open te breken als zou blijken dat er in 1969 geen werkelijke positieverbetering voor de loontrekkenden zou overblijven.

De regering trok zich van de waarschuwing van de vakcentrales even weinig aan als van de dringende adviezen op prijsgebied van de parlementaire oppositie en de consumentenorganisaties.

Heel aarzelend werden voor een aantal produkten prijsmaatregelen genomen omdat duidelijk werd, zelfs voor minister De Block, dat er 'gerommeld' was met de prijsverhoging. Op verzoeken om een algemene prijsstop af te kondigen, ant-

**Werknemers
eisen:
c.a.o.'s
moeten
open**

Minister De Block was er bij zijn optimistische blik op de prijsgevolgen die de BTW-invoering in ons land zou hebben, vanuit gegaan dat in de Bondsrepubliek, na een aanvankelijk stijgen van de prijzen door de BTW, al snel een daling en stabilisatie van het prijsniveau optrad. Maar ... Duitsland voerde de belastingoperatie uit in een periode waarin de Duitse economie ernstig met haar gezondheid tobde. De berekeningen van het BTW-prijs-effect bleken dan ook al snel een pijnlijke teleurstelling voor minister De Block te vormen.

Voor de werknemers die hun collec-

Boven: Demonstreren op het Binnenhof, voordat het grote prijzendebat in de Tweede Kamer gaat beginnen.
Links: De grote drie, V.l.n.r. De Block, Witteveen en Roolvink.

woordde de bewindsman bij herhaling af te willen wachten tot er meer zekerheid zou bestaan over het definitieve prijsverloop voor dit jaar. En dat terwijl de prijzenwet de minister al bij het vermoeden dat de prijzen zo zullen stijgen dat het economische evenwicht in gevaar komt, de bevoegdheid tot ingrijpen geeft.

Het kabinet dreigde wel bij elke belangrijke c.a.o., ik denk aan de metaal- de haven- en de bouw-c.a.o. door een onverbindendverklaring de lonen aan banden te leggen.

Een tegen het regerings-loonbeleid indruisende actie van de vakbeweging kon dan ook niet uitblijven. Op 3 april kondigden de vakcentrales aan een extra, algemene loonsverhoging van 2 percent te willen ter compensatie van de gestegen prijzen. De verhoging zou, om de c.a.o.'s niet te hoeven openbreken, gegeven moeten worden in de vorm van een verschuiving van de premielast van de

sociale verzekeringen van werknemers naar werkgevers.

Eerst na deze stap van de drie vakcentrales ging het huidige regeringsteam overstag. Het kondigde een algemene prijsbevrozing af. De prijzen werden vastgenageld op het niveau dat ze op 14 maart zouden hebben getoond als de BTW en enige andere kostenstijgingen op een juiste wijze in de prijzen verrekend waren.

De aarzelende houding van de heer De Block toen hij deze maatregel in de Tweede Kamer moest verkopen, heeft de vakbeweging er niet toe gebracht de twee percent-eis terug te nemen.

Vorige maand is bekend geworden dat de werkgevers het verlangen van de werknemers niet zullen inwilligen.

Cao's open

De laatsten hebben laten weten dat ze nu nog maar één mogelijkheid zien als-nog aan hun trekken te komen: de afzonderlijke c.a.o.'s zullen opengebroken worden. Een begrijpelijke taktiek van een vakbeweging die met de cijfers van het Centraal Plan Bureau in de hand kan bewijzen dat de werkgevers met hun

toegenomen winsten aanzienlijk meer hebben bijgedragen tot de stijging van de kosten van het levensonderhoud dan de werknemers met hun loonsverhogingen.

Nationaal-economisch ziet het er allemaal weinig rooskleurig uit:

Een regering die, gezien al haar aarzelingen in het verleden, de moed niet zal kunnen opbrengen om rigoreus de hand te houden aan de prijsstop. Een regering die zelf niet de geringste bereidheid toont met een uitstel of afgelasting van een aantal prijsverhogende overheidsmaatregelen — de BTW-verhoging per 1 januari a.s. en de accijnsverhoging over 2½ maand — aan het bedrijfsleven een voorbeeld te geven.

Een vakbeweging die tot het uiterste getergd zeker met alle haar ten dienste staande middelen, waarvan de onrust onder de mensen zeker niet het geringste is, overal waar ze maar enigszins een vuist kan maken in de loonsfeer zal gaan toeslaan. Alle verschijnselen die aan een razende inflatieontwikkeling eigen zijn, doen zich voor.

DRS. P. A. GILLE

'Kunst moet op confectietoemarkt', zegt ontwerper Jaap Emner

'Kunst — ik heb een aversie tegen dat woord — moet op de confectietoer. Er moeten warenhuizen komen, een soort Peeck en Cloppenburg-winkels met reken waarin duizenden grafieken, collages, assemblages en ontwerpen staan. Het moet goedkope kunst zijn, reproduceerbaar. Het moeten dingen zijn die je na een of twee jaar kunt weggooien als je erop bent uitgekeken. Op het ogenblik kan dat niet. De prijs weerhoudt je. Dat is gek, een gillertje,' zegt Jaap Emner (23).

In zijn woning op de Minervalaan te Amsterdam speelt hij tien-over-rood op het kleine kamerbiljard, dat in het midden van de enorme atelier-kamer staat. Hij is vastbesloten het partijtje te winnen. Zijn vrouw Liesbeth doet mee. Maar ook met haar heeft hij op het groene laken geen genade. Toch — dat blijkt na enkele spelletjes verrassend — kan hij goed tegen zijn verlies.

De vaste wil om te winnen is geen fanatisme, veeleer overmoed en energie. Emner is iemand die lui en gemakzuchtig schijnt als hij nergens mee bezig is. Maar als hij iets vindt dat zijn belangstelling heeft dan barst hij tomeloos los.

Hij maakt assemblages en ontwerpt meubelen. Ontwerpen die het midden houden tussen schilderijen en assemblages exposeerde hij vorig jaar in een galerie op de Prinsengracht in Amsterdam.

Dit jaar kwam Emner in het nieuws door zijn bij Goed Wonen in Soest ten- toongestelde kinder-set, twee stoeltjes en

'Kijk,' zegt hij, 'het enige verschil tussen een 'kunstenaar' en een groenteboer is dat de laatste naar een veiling moet. Ze zijn er beiden op uit om hun waar aan de man te brengen. De kwantiteit en de verscheidenheid van wat de 'kunstenaar' probeert te verkopen is alleen maar aanzienlijk kleiner.

Overigens is de handel in de 'kunst' slecht georganiseerd in Nederland. Ideaal zou zijn als er agentschappen bestonden die op commerciële basis ontwerpen zouden aankopen. Deze zouden het recht moeten hebben te reproduceren. Alle kunstenaars zouden ontwerpers worden. Van de agentschappen zouden ze — bij voorbeeld voor een plastic — royalties ontvangen.'

Emner gelooft niet in eenmalige, tijdeloze kunst. De schilderkunst is volgens hem — 'op een paar uitzonderingen na'

— uit de tijd. 'Mode, kleur en smaak veranderen per jaar. Dat geldt ook voor het ontwerpen van meubels. Ook die zou je na een jaar of wat moeten kunnen weggooien en vervangen door andere. Dat lijkt me heerlijk.'

'De hele zaak moet worden omgegooid,' zegt hij. 'De kunstacademies? Hoogdravend gedoe, geef mij de ambachtsschool maar.'

En: 'Wat gebeurt er op de academie? Er wordt een docent aangetrokken voor beeldhouwen. Van die man wordt gevraagd les te geven in alle bestaande technieken. Dat kan natuurlijk niet. Zo'n man zou een wandelende encyclopedie moeten zijn. Beter is: voor elke techniek een andere docent. En, met de vormgeving moeten ze zich natuurlijk niet bemoeien. Dat maakt iedereen voor zichzelf uit.'

KUNST

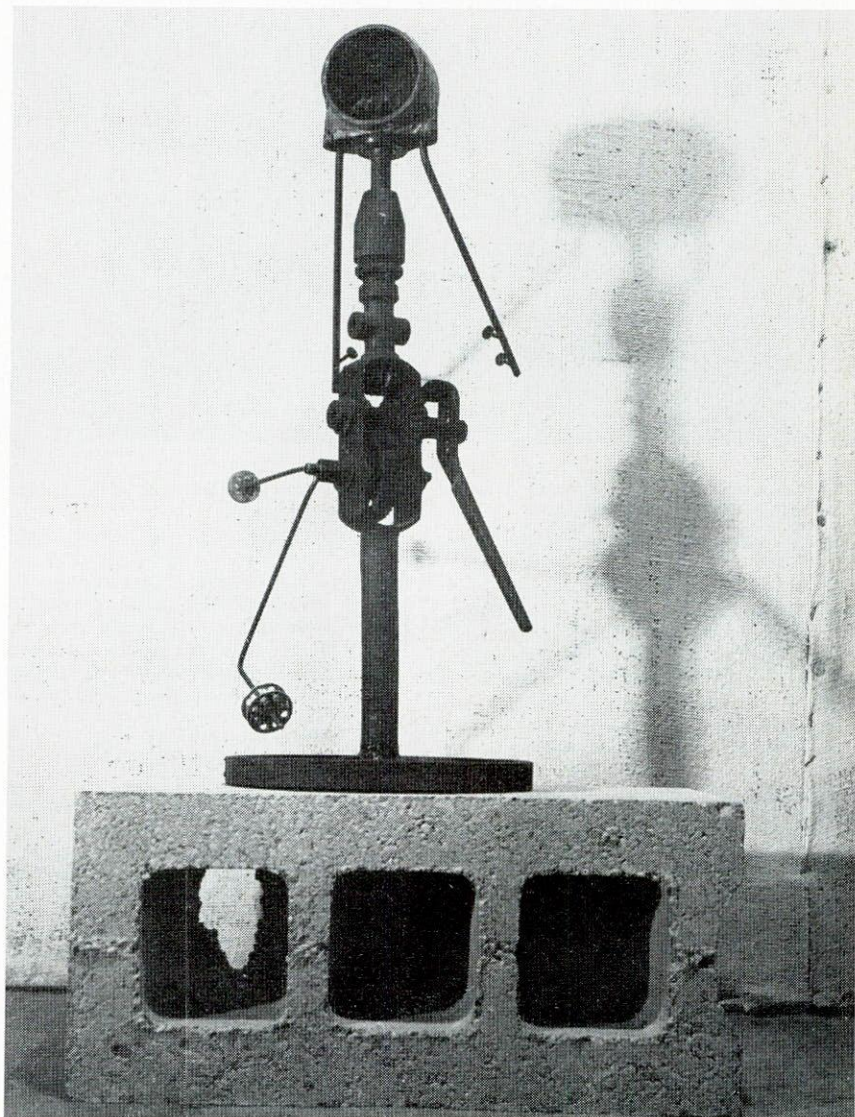
een tafeltje en houten fauteuilstoelen met uitzonderlijk brede leuningen.

In zijn woning staan de modellen. Hij schuift twee stoelen tegen elkaar en demonstreert hoe de leuningen als tafel kunnen worden gebruikt. Later zet hij de twee stoeltjes van het setje op elkaar; de twee lage stoeltjes vormen een hogere kinderstoel, geschikt om aan te schuiven bij een normaal formaat tafel.

In de toonzalen van de Stichting Goed Wonen, waar gewoonlijk fabrieksproducten worden geëxposeerd, wordt af en toe ruimte afgestaan aan jonge ontwerpers.

De plastic fabrieksmeubelen en de decoratieve, maar weinig sensationele ontwerpen (Emner: 'Ik word er doodziek van') maken dan plaats voor producten van 'beginners.'

Emners inzending was de topper van de expositie van dit jaar. In verscheidene landelijke dagbladen verschenen interviews. Jaap Emner is er niet van naast zijn schoenen gaan lopen.

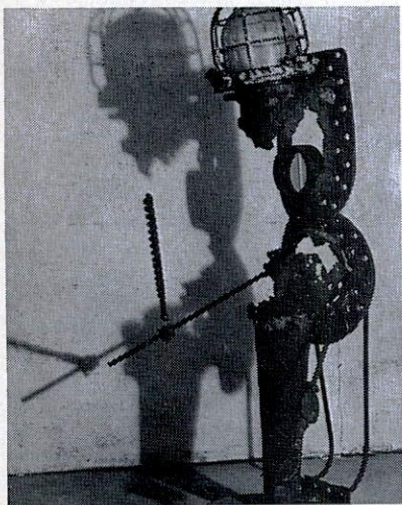

Jaap Emner, die na zijn schoolopleiding bij Jan Rietveld als maquettebouwer heeft gewerkt, is vooral geobsedeerd door stoelen.

Terwijl hij het vierde partijtje tien-over-rood uitmaakt (de laatste stoot moet via drie banden of van de losse band) verklaart hij: 'Ik wil buitenplastieken maken waar je op kunt zitten, mee kunt spelen en naar kunt kijken.'

'De stoel is nog te veel een ding in de kamer, om te behoeden dat je een blikken achterwerk krijgt. Alleen al het woordje 'stoel' is krankzinnig.'

'Maar alles verandert. Zo'n dertig jaar geleden nog waren er strenge regels waaraan een stoel moest voldoen. Voor mij,' zegt Emner, 'moeten stoelen elementen zijn waarmee kinderen en volwassenen kunnen spelen. Mooie en vooral leuke elementen.'

Links en boven: Twee assemblages, metaalconstructies van Jaap Emner.

Rechts boven: Jaap Emner in een door hem zelf ontworpen fauteuil-stoel. Op de voorgrond het kindersetje in gebruik.

Kijk', zegt hij, het lijkt me bij voorbeeld erg goed om een stoel van vijftienhonderd gulden in te bouwen in een wrakke auto.

Liesbeth, zijn vrouw, blijft neutraal kijken. Het is niet duidelijk of zij onvoorwaardelijk instemt met het geopperde plan, of niet reageert omdat zij een stoel van vijftienhonderd gulden voor het echtpaar-Emner vooralsnog verwijst naar de categorie dagdromen.

Van het ontwerp speelse stoelen is het maar een kleine stap naar dat van de kinderspeelplaatsen. Jaap Emner windt zich daarover op. 'Want wat zie je gebeuren?' vraagt hij. 'Beeldhouwers krijgen opdracht zo'n speelplaats te ontwerpen. Het resultaat zie je op vele plaat-

sen: betonelementen. Te gek, dat keiharde materiaal voor kinderen.'

'Zo'n speelplaats zou van zacht, licht materiaal moeten zijn gemaakt, met een dikke grasmat, met dingen die kinderen kunnen verplaatsen, maar die te groot van formaat zijn om mee naar huis genomen te worden. Kinderen zouden er hutten van moeten kunnen bouwen.'

Jaap Emner gaat iets luider praten: 'Mensen die zich kunstenaar noemen, zou je zo'n opdracht niet moeten geven. Die denken uitsluitend aan de compositie en vergeten het kind.'

Hoewel uit de woorden van Jaap Emner zou zijn op te maken dat het laatste uur voor de beeldende kunstenaar reeds heeft geslagen, bekent hij toch nog enkele favorieten te hebben: de beeldhouwers Tajiri en André Volten.

Zelf blijft hij evenwel meer zien in ontwerpen. Meubels van hout, maar het liefst van metaal. Hij wil rond-buis-stoelen maken. Anders dan tot nu toe gebeurt.

'Neem nu eens de oude-van-dagen-stoelen. Vreselijk — over het algemeen erg slecht. Dat komt ook,' licht Emner toe, 'omdat ontwerpers in Nederland gehandicapt zijn.'

In Italië lever je een goede schets in bij een fabriek. De technische uitwerking is dan volkomen af en gaaf. De richtlijnen van de ontwerper worden precies gevolgd.

In ons land is dat wel eens anders. De eerste vraag die een Nederlandse fabriek gewoonlijk stelt, is: kan het niet wat goedkoper. En: we hebben nog buizen liggen, wat maakt het uit of de constructie iets dikker wordt.

Het is een mentaliteitskwestie. In ons land vindt men het jammer geld uit te geven aan een ontwerp.

Emners stem klinkt pessimistisch en enigszins verontwaardigd. Dan staat hij op, pakt de keu en buigt zich over het laken: een moeilijke stoot over de losse band. Hij mist.

BOB VAN OPZEELAND

Schokken, kwetsen en satire

Waar gehakt wordt, vallen spaanders. Waar gecommuniceerd wordt, wordt geschokt. Kennedy, die wist dat boodschappen kunnen kwetsen, verkeerd kunnen overkomen, weerstanden kunnen opwekken, heeft eens gezegd: 'Let's communicate or die.' Communicatie is het toverwoord van deze tijd. Ieder doet er zijn voordeel mee: de voorlichter, de inlichter, de oplichter. Ieder ondervindt er ook wel eens nadeel van. Het ligt vrij eenvoudig: communiceren heeft voor- en nadelen. Waarschijnlijk overtreffen de voordelen de nadelen. In ieder geval zullen een heleboel mensen denken, dat dat zo is. Anders zou communicatie nooit zo'n toverwoord zijn. Zo lang de zender van een boodschap niet de ontvanger is en dat is toch de bedoeling van communicatie, houdt de ontvanger de mogelijkheid om een andere betekenisinhoud toe te kennen aan die boodschap, dan de zender beoogd heeft. Waarbij duidelijk wordt, dat het geen kwaad kan om bij het uitzenden van boodschappen de pretenties t.a.v. het overkomen van die boodschappen op een zeer laag pitje te zetten.

Zo is het bij voorbeeld niet onmogelijk, dat u niets, maar dan ook helemaal niets begrijpt van wat ik tot nu toe geschreven heb. Mocht dat zo zijn dan staat u een middel ten dienste om het communicatieproces, dat zich tussen ons afspeelt te voltooien: de zogenaamde feed-back. U maakt aan mij kenbaar welk effect mijn boodschap bij u gesorteerd heeft. Het recht om met mijn boodschap te doen wat u wilt, is een u onvervreemdbaar recht. U kunt van deze pagina een vliegtuigje vouwen, u kunt dit stuk wel of niet of gedeeltelijk lezen, kortom u ziet maar. Dat doe ik ook. Als ik er achter zou komen dat alle lezers van mijn bijdragen vliegtuigjes vouwen, dan stopte ik met schrijven en ging in de vliegtuigindustrie. Dat is mijn vrijheid. Misschien ben ik nog journalist omdat ik nooit goed heb nagegaan, wat er met mijn produkten gebeurde.

Verpakking belangrijk

Dat klinkt somber, maar valt bij nader inzien wel mee, want u bent ook niet gek. Als ik het te dol zou maken, kom ik daar wel achter. U laat niet over u lopen en de redactie ook niet. Wanneer ik u schok, irriteer, verveel, kwets, komt er — dat is een ervaringsfeit — een intensivering van het feed-back proces tot stand. Anders gezegd: de tongen komen los, de pennen gaan op papier. U neemt het niet langer. Een andere gegevenheid is, dat uw reactie heftiger wordt, naarmate het medium dat ik hanteer om mijn idee te spuien indringender is. De verpakking is belangrijk. The medium is the message. Televisie is indringender gebleken dan radio. En radio indringender dan de krant. Dit stuk gaat over het chokeffect van radio en televisie.

Schokken is niet te vermijden. Elk ra-

dio- of t.v. programma schokt wel iemand in meerdere of mindere mate. Te denken dat je geen mens zou schokken is geestelijke dictatuur uitoefenen. Is eisen dat anderen er hetzelfde over denken als je zelf doet. Zoiets leidt tot kleurloosheid en vervlakking. Eigenlijk zou je nooit ontslagen mogen worden omdat je geschokt hebt. Zoals je ook niet op rapport zou hoeven, omdat je het laatste op de appelplaats verscheen. Er is altijd iemand de laatste en het is niet redelijk om onontkoombaarheden te straffen.

Kortsluiting

Dat wil niet zeggen dat het schokken van de medemens een heilige plicht zou zijn, noch dat het bevorderlijk is om wedstrijden te gaan houden in zo laat mogelijk op appel verschijnen. Als mensen geschokt of gekwetst worden, betekent dat dat er kortsluiting is in het communicatieproces. Het klikt niet tussen zender en ontvanger. Kortsluiting is best wel eens leuk, vooral vanwege het uitzonderingselement dat het in zich draagt. Altijd met kaarsen sjouwen wordt vervelend. Er zijn al lang lampen met een eeuwige brandduur maar in onze samenleving komen die niet op de markt. Er zijn ook plannen voor omroepen met onkwetsbare leden, maar in onze samenleving krijgen ze geen kans. In de huidige omroepsituatie betekent kwetsen ledenverlies en brengt ledenverlies het voortbestaan van de omroep in gevaar. In de praktijk wint de eis van het voortbestaan van de omroep het van het brengen van riskante programma's.

7 maart 1969 brengt het radio-programma Hee een soort hoorspel, waarin men het voor doet komen alsof de revolutie in Amsterdam is uitgebroken. In Amsterdam was niets in de hand. Het Algemeen Dagblad van de volgende dag met een achtkolomskop: 'Radiograp liep uit de hand' en kleiner: 'Minister wacht op tekst.' De Minister heeft nog steeds niet om de tekst gevraagd, maar wel zegden ruim 100 VPRO-leden hun lidmaatschap op. Er was gesold met hun angst en dat namen ze niet.

'Grappen best, maar dan op 1 april,' zo schreven velen. Onder-tussen was aangetoond, dat er nog steeds naar de radio geluisterd werd. En dat satire nog springlevend was na de dood van 'Zo is het' en 'Hoepla'. Ego-medewerker en Hee-redakteur Jan Haasbroek, die een van de makers van de bewuste revolutie-uitzending was, schrijft wat over schokken, kwetsen en satire.

De briljantste creatieve medewerker legt het af tegen de meest vergramde kijk- en luistergeldbetaler. Het volk maakt de dienst uit en wat wil je nog meer in een democratie? We vinden die programma's het leukste die onze opvattingen en idealen het meest benaderen. De t.v. is er niet om onze dierbaar gekoesterde illusies in elkaar te doen storten. Het is fijner om gestreeld dan om bevochten te worden.

Riskante programma's

Waarom dan toch riskante programma's? Om zekerheden, vaak schijnzekerheden te ondermijnen, om minderheden af en toe een plezier te doen, omdat wat fijner is, niet altijd beter is. Als we alleen maar kennis nemen van wat we al weten of menen te weten, schieten we weinig op. We kunnen wel volhouden dat een vrolijke aanval op Vondeling een aanval op het socialisme is, als we dan maar eerlijk erkennen dat het socialisme maar het socialisme is en Vondeling maar Vondeling. Misschien vinden anderen wel dat Vondeling een karikatuur van het socialisme gemaakt heeft of dat het socialisme dat al was voor Vondeling er was. Kortom: waarschijnlijk is de blinde gelovige de meest kwetsbare.

Vaak zijn de onzekeren vatbaar voor het geloof. Je gaat gewoon geloven wat je hoopt en klaar is Kees. Vaak ook zijn de onzekeren de makers van schokkende programma's. De ene onzekere gaat vluchten in (schijn)-zekerheden, de andere in onzekerheid. Zo komen ze tegenover elkaar te staan. De relativist tegenover de absolutist. De overtuigde tegenover de weifelbaar. Ik heb wel eens gehoord dat het geloof een stabiliserende factor in de samenleving is en omdat ik op het ogenblik meer op zoek ben naar het dynamische zie ik meer heil in het ongelooft. Ik weet het allemaal niet zo zeker en ik voel me daar wel bij.

Voor een groot deel is van tevoren voorzienbaar wat kwetst en schokt. Ridiculisering van het geloof werkt altijd. Wie voor de televisie een hamburger klaar gaat maken in een opengeslagen bijbel en daarna dichtklapt, zodat de ketchup eruit druipet, weet van tevoren dat hij zich de woede van velen op de hals zal halen. Want daar is de bijbel niet voor. De bijbel is om te lezen. Om christelijke idealen aan te ontleenen. Zo ook het ideaal: 'Hebt uw naaste lief als u zelve' een praktisch onmogelijke opgave, die we niet van toepassing verklaren op degene, die een hamburger klaarmaakt in het boek der boeken. Worden we boos op degene, die dat doet dan ontstaat er een discrepantie tussen ons ideaal en de naleving daarvan. We voelen ons schuldig en angstig en dat kan leiden tot agressie, waarbij we bij voorbeeld proberen om te doen alsof de oneerbiedige man op de buis geen knip voor de neus waard is: het zal wel zo'n

VALLIG OOK NOG EENKEER

Zo is het. Tegenwoordig niet meer denkbaar.

linkse rakker zijn, hij zal wel lang haar hebben, het is maar een jonge snotneus.

Op een dergelijke manier bejegenen we niet een jonge, linkse, langharige televisiecommentator die ons dingen vertelt die we graag willen horen. Die ons bij voorbeeld vertelt dat het met de ontkerkelijking niet zo'n vaart loopt, of dat God niet dood is. Als je in de omroep werkt moet je oppassen voor drie dingen: Sex, Koningshuis en Religie. Ga je daar aan wrikken, dan komen er opzeggingen. Algemener gesteld: Ga niet met het gezond verstand ten strijde tegen ledige normen, tradities, leefregels, autoriteiten, of tegen ledig Gezag, want dan komen er brokken. Als onafhankelijk journalist kan het risico van ledenverlies je geen angst inboezemen, zo lang je ook nog de mogelijkheid van ledenwinst hebt.

Kranten stellen het vaak voor dat ledenverlies een grotere nieuwwaarde heeft dan ledenwinst. Dat komt voor een deel, doordat mensen sneller, gericht en emotioneler opzeggen, dan lid worden. De maker van satirische programma's kan alleen maar zijn best doen en zijn vakmanschap laten blijken. Maar zelden zijn in de brieven van opzeggende leden van omroepverenigingen aanwijzingen te vinden voor het ontbreken van vakmanschap van de programma-makers. Zelden ook hebben programma's met een satirische inslag aangetoond dat de makers ervan geen goede journalisten waren.

Satire mogelijk

Satire moet in principe mogelijk zijn, geloof ik. Satire kan leuk zijn. Als ze uitsluitend de agressie van de mensen oproept, die juist bereikt moeten worden, is er waarschijnlijk iets mis. Misschien wordt satire eigenlijk het meest gewaardeerd door mensen die in wezen niets te gek vinden. Vaak griezeld je net zo erg van de mensen die zich gekwetst voelen en je met onredelijke verwijten overladen als van de mensen die het prachtig vinden, zoals je weer een groep 'Klootjesvolk' in de luren gelegd hebt. In feite is zo iets helemaal niet prachtig natuurlijk, maar meer verdrietig.

Als redacteur van Hee (vrijdag 18.30, Hilversum I) heb ik na afloop van de uitzending vaak gesprekken met mensen, die zich gekwetst voelen, of die bang zijn voor de snelle ontwikkelingen, die zich op het ogenblik voltrekken.

Dan slaat je vaak de schrik om het hart. Je blijkt in een betrekkelijk klein kringetje te zitten en te weinig benul te hebben van wat er in grote groepen leeft. Eigenlijk zijn programma's met een schokeffect alleen zinvol als je in de gelegenheid bent, om de mensen die je geschokt hebt, eens rustig op te zoeken. Een satire-programma zou eigenlijk een op de individu gerichte follow-up moeten hebben. Mensen met hun onzekerheden in de kou laten zitten is eigenlijk niet aardig. Radio en televisie zullen naar mijn mening in de toekomst steeds meer de consument serieus moeten gaan nemen. Steeds meer het communicatieproces, waar we het in het begin van dit stuk over hadden, moeten voltooien. Als blijkt dat mensen niet makkelijker er toe komen om naar de radio of televisie te stappen, te schrijven of te bellen, dan moet de radio- of t.v.-man zelf naar de mensen toe.

De tijd verandert en daarmee de satire. 'Zo is het' en 'Hoepla' zijn niet meer denkbaar. Beide programma's hadden een tamelijk agressieve benadering van de mensen. Het publiek zal de makers weleens hooghartigheid verweten hebben en niet ten onrechte. Vooral de Hoepla-jongens hebben weinig consideratie getoond, noch met de VPRO-bestuurders, noch met de kijkers. Op het ogenblik heb ik de indruk, dat de satire steeds minder agressief wordt en meer diffuus. Er zal meer gefilmd worden en minder vanuit een studio gecommenteerd en bevoogd. Niet meer: 'Lach of ik schiet,' maar meer: 'Kijk maar wat je er mee doet!'

Daarnaast is er een tendens om minder te voor de hand liggende onderwerpen te nemen, zoals de Politie, de Kerk, de Blote Meisjes. Nu de blote meisjes geweest zijn, gaan de meisjes in strakke turnpakjes weer een kans maken. Niet in de Sportprogramma's, maar in het sex-item. Het wordt, als het aan mij ligt

allemaal wat subtieler. Een aartsreactionair moet je niet in een kamer met geweldige clubfauteuils en pluche kleden filmen. Dat ligt er te dik boven op. Sterker nog: sinds Marcuse lijkt de minder uitgesproken regent meer in de aandacht te komen dan de klassieke. Een echte regent is vaak nog wel te pruimen; de draaiers zijn veel geschikter voor een satirische benadering. Om nog maar te zwijgen van starre, dogmatische, linkse rakkers.

Fundamentele twijfelaar

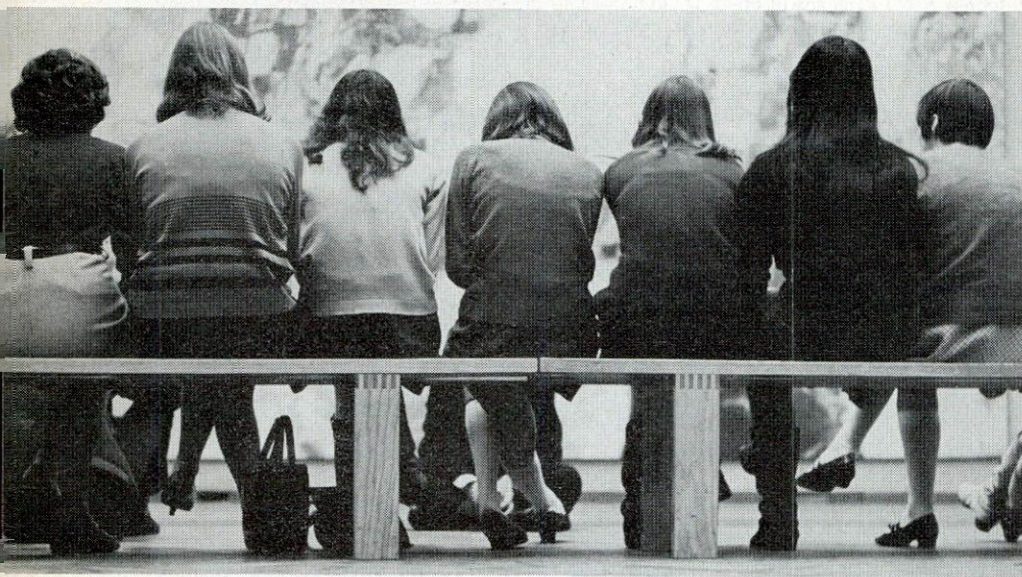
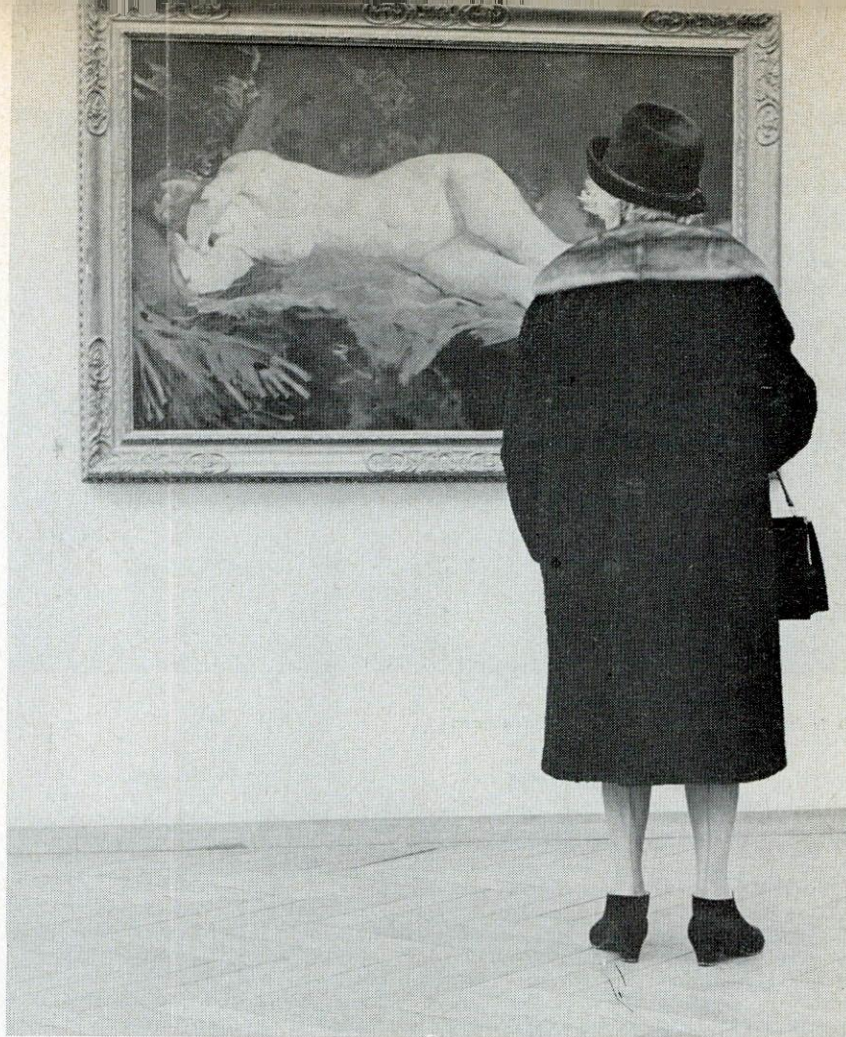
Er is mij door de redactie ook nog gevraagd iets over de pedagogische waarde, of waardeloosheid van schokkende programma's te schrijven. Waarschijnlijk zijn makers van dit soort programma's ook opvoeders en moralisten. Vaak maken zij van de twijfel een dogma en wie geen fundamentele twijfelaar is, krijgt er van langs. Wat zij beogen, is opvoeding tot onzekerheid. Een satirisch programma stelt zich het bevorderen van het relativisme als opvoedingsideaal. Bekijkt u zelf maar wat u daar van vindt. Ik vind het best. Voor wie zekerheden wil aankweken, vastigheid wil bieden en grond onder de voeten, is een satirisch programma een onding, pedagogisch gezien.

Er is een pop-generatie aan het opkomen, ook bij radio en televisie. En terwijl de bonzen vergaderen, lachen die jongens zich gek. Zij verstaan de Beatles als ze zingen: 'Half of what I say is meaning less.' En met een oor dat deze woorden verstaat, luisteren en kijken ze ook naar satire, die ze te serieus, te weinig speelt, te hoekig vinden. Zij maken geen satirische programma's meer over de poging van Nieuw Links om de Partij van de Arbeid om te turnen, want het is zinloos instituten te veranderen, die moeten afsterven.

Steeds duidelijker wordt het echec van kerk, partij, vakbeweging en parlement. Je hoeft geen satire meer te maken over de Paus en de pil als diezelfde Paus honderden jaren na dato Gallilei pas gelijk gaat geven. Laat de R.K. Kerk maar zelf voor zijn satire zorgen, dan komt het dik voor elkaar. Kijk maar eens een avondje naar Kamerdebatten waar geen touw aan vast te knopen is, dat is satire! Dat poep stinkt, is niet waar, maar mensen zeggen het omdat hun ouders het hun verteld hadden. Bij ons thuis zeiden we vroeger wel eens: 'Wat je 's nachts doet, kan het daglicht niet verdragen.' Ik heb dat jarenlang geloofd. Tot ik een keer overdag ging doen, wat ik altijd nog 's nachts gedaan had. En wat bleek? Het daglicht verdroeg het. Wie blijft geloven in een verschil tussen dag en nacht, zal ook eerder geneigd zijn te denken dat er een verschil is tussen negers en blanken. En tussen kwetsers en gekwetsten. Vergeet het maar.

JAN HAASBROEK

In het museum

De ene bezoeker is de ander niet. Dat bemerkte fotograaf René Blansjaar toen hij een bezoek bracht aan het Stedelijk museum in Amsterdam. Overtuig uzelf bij het bekijken. Wij in ieder geval vonden de foto's van Blansjaar uitstekend geschikt om de achterpagina van EGO te sieren.

